04/01/2022

Περί του Μεγάλου Αγιασμού

/ Αγιορείτικα

Επιμέλεια: π. Πέτρος Αθανασόπουλος

Κάθε χρόνο από την παραμονή των Θεοφανείων επικρατεί σύγχυση στο λαό μας γύρω από το θέμα του Μεγάλου Αγιασμού της παραμονής και της εορτής των Θεοφανείων. Προκύπτουν πολλά ερωτήματα και ενίοτε απορίες όπως:

– Εάν υπάρχει διαφορά στο Μεγάλο Αγιασμό που τελείται την παραμονή της εορτής των Θεοφανείων με εκείνον της κύριας ημέρας της εορτής.

– Γιατί τελείται δύο φορές ο ίδιος μεγάλος αγιασμός;

– Δεν πρέπει όμως να νηστεύουμε την προηγουμένη μέρα για να πιούμε τον Αγιασμό;

– Τον μεγάλο αγιασμό τον φυλάμε στα σπί-τια μας; Και άλλα ακόμη που ίσως πολλοί ευλαβείς χριστιανοί δίνουν αβασάνιστα μια πρόχειρη απάντηση με αποτέλεσμα να δημιουργείται σύγχυση.

Ας πούμε δυο λόγια γενικά όμως για τον Αγιασμό.

Ο αγιασμός των Θεοφανείων ή Μεγάλος Αγιασμός ή ο Μικρός Αγιασμός, είναι μια λειτουργική πράξη της Εκκλησίας με την οποία καθαγιάζεται το νερό με ορισμένες ευχές και επικλήσεις της επιφοιτήσεως του Αγίου Πνεύματος, καθώς και με την σταυροειδή ευλογία και εμβάπτιση του Τιμίου Σταυρού.

Ο Μεγάλος Αγιασμός έχει: α) δύναμη λουτρού παλιγγενεσίας και β) τελείται δυο φορές το χρόνο, κατά την παραμονή και την κυριώνυμη ημέρα της εορτής των Θεοφανείων, ως συμβολική ανάμνηση της δωρεάς της Θείας αναγεννήσεως από τον Χριστό. Την παραμονή των Θεοφανείων επεκράτησε από πολύ νωρίς να τελείται ο Μεγάλος Αγιασμός για πρακτικούς κυρίως λόγους, αλλά και αυτή η τέλεση εντάσσεται στην εορτή των Θεοφανείων και κατά συνέπεια δεν θεωρείται ως δεύτερη και ανεξάρτητη.

Στον Μεγάλο Αγιασμό παρατηρούμε, πως τόσο τα τροπάρια, που τον συνοδεύουν («Φωνή Κυρίου ἐπί τῶν ὑδάτων...»), όσο και τα αναγνώσματα από τις Προφητείες του Ησαΐου, έχουν έντονο συμβολικό χαρακτήρα της τέλεσής του σε ανάμνηση του Βαπτίσματος του Χριστού και εξ αυτού παρουσιάζουν έντονο τον χαρακτήρα της Δεσποτικής εορτής.

Στον Μεγάλο Αγιασμό έχουμε μια νοηματική συνέχεια με την εκτενή Δέηση, που προηγείται, αφού ο Ιερεύς αιτείται επευχόμενος τον καθαγιασμό του ύδατος, ώστε αυτό να γίνει: «ἀφθαρσίας πηγήν, ἁγιασμού δῶρον, ἁμαρτημάτων λυτήριον, νοσημάτων ἀλεξιτήριον, δαίμοσιν ὀλέθριον, ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσιν απρόσιτον, ἀγγελικής ἰσχύος πεπληρωμένον. Ἵνα πάντες οἱ ἀρυόμενοι καἰ μεταλαμβάνοντες ἔχοιεν αὐτό πρός καθαρισμόν ψυχῶν καί σωμάτων, πρός ἰατρείαν παθῶν, πρός ἁγιασμόν οἴκων, πρός πᾶσαν ὠφέλειαν ἐπιτήδειον». Και μετά τη δεύτερη επίκληση το αγιασμένο ύδωρ, θα παρέχει «τοῖς τε ἀπτομένοις, τοῖς τε χριομένοις, τοῖς τε

μεταλαμβάνουσιν τόν ἁγιασμόν, τήν εὐλογίαν, τήν κάθαρσιν, τήν ὑγεῖαν».

Το αγιασμένο ύδωρ των Θεοφανείων δεν είναι τίποτε άλλο, παρά το αγιασμένο νερό του βαπτίσματος, στο οποίο βαπτίζεται ο Τίμιος Σταυρός σε αναπαράσταση του βαπτίσματος του Χριστού και το οποίο αντλούσαν οι πιστοί πριν το βάπτισμα των κατηχουμένων, ως ευλογία, λόγος για τον οποίον θεσπίστηκε η τέλεση του Μεγάλου Αγιασμού. Μάλιστα ο Μεγάλος Αγιασμός διατήρησε την τέλεσή του μέσα στη Θεία λειτουργία, όπως τελούνταν τόσο το Βάπτισμα, όσο και τα άλλα μυστήρια στους πρώτους Χριστιανικούς αιώνες, ενώ ο Μικρός Αγιασμός τελείται καθ' οιανδήποτε στιγμή και περίσταση, χωρίς ιδιαίτερους περιορισμούς.

Ας απαντήσουμε τώρα σε μερικά ερωτήματα που θίξαμε στην αρχή.

1. Υπάρχει διαφορά στο Μεγάλο Αγιασμό που τελείται την παραμονή της εορτής των Θεοφανείων με εκείνον της κύριας ημέρας της εορτής;

Και στις δύο περιπτώσεις τελείται ο Μεγάλος Αγιασμός. Μικρός Αγιασμός τελείται την πρώτη μέρα κάθε μήνα, καθώς και εκτάκτως όταν το ζητούν οι χριστιανοί σε διάφορες περιστάσεις (εγκαίνια οικιών, καταστημάτων και ιδρυμάτων, σε θεμελίωση κτισμάτων κ.λπ.). Ο Μεγάλος Αγιασμός τελείται μόνο δύο φορές το χρόνο (την 5η και 6η Ιανουαρίου) στο Ναό.

2. Πού φυλάσσεται ο Μεγάλος Αγιασμός;

Μπορεί να φυλάσσεται και στο σπίτι;

Ο Μεγάλος Αγιασμός φυλάσσεται όλο το χρόνο στο Ναό. Φυλάσσεται όχι χωρίς λόγο. Πολύ παλιά συνήθεια πάλι είναι ο μεγάλος αγιασμός να δίνεται στους χριστιανούς εκείνους, που εμποδίζονται από τον πνευμα-τικό να κοινωνήσουν τα Άχραντα μυστήρια γιατί υπέπεσαν σε βαριά αμαρτήματα. Για την Θεία Κοινωνία υπάρχουν κωλύματα (εμπόδια). Όσοι συμβαίνει να μεταλαμβάνουν από τον Μεγάλο Αγιασμό παίρνουν βέβαια ευλογία δεν πρέπει όμως στη συνείδησή τους ο μεγάλος αγιασμός να αντικαταστήσει σε καμία περίπτωση τη Θεία Κοινω-νία.

Βεβαίως φυλάσσεται και στο σπίτι ο Μεγάλος Αγιασμός. Αναφέρεται στο ιερό κείμενο της Ακολουθίας του Μεγάλου Αγιασμού, που προβλέπει «ἵνα πάντες οἱ ἀρυόμενοι καί μεταλαμβάνοντες ἔχοιεν αὐτό (τό ἡγιασμένον ὕδωρ...) πρός ἰατρείαν παθῶν, πρός ἁγιασμόν οἴκων, πρός πᾶσαν ὠφέλειαν ἐπιτήδειον», καί δή καί «δαίμοσιν ὀλέθριον, ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσιν ἀπρόσιτον».

Ο ιερός Χρυσόστομος αναφέρει στο λόγο του «Εἰς τό Ἅγιον Βάπτισμα» για τους

χριστια-νούς της εποχής του ότι είχαν τη συνήθεια να αντλούν από το αγιασμένο νερό και να το διατηρούν στα σπίτια τους ένα και δύο και τρία ακόμα χρόνια. Μάλιστα ο ιερός Πατέ-ρας θαυμάζει ότι το αγιασμένο νερό δεν φθείρεται, δεν σαπίζει, αν και παραμένει πολύ διάστημα κλεισμένο, αλλά είναι καθα-ρό και υγιεινό.

Σκοπός που διατηρείται ο μεγάλος αγια-σμός στα σπίτια είναι να πίνουν οι πιστοί ή να χρίονται και να αγιάζονται αν έχουν κάποια ψυχική ή σωματική αρρώστια. Και μπο-ρούν βέβαια έτσι να κάνουν σε ανάλογη πε-ρίσταση με μεγάλη πάντοτε ευλάβεια προς τον μεγάλο αγιασμό.

3. Ποια η σχέση νηστείας και Μεγάλου Αγιασμού;

Η ιστορική αρχή του Μεγάλου Αγιασμού είναι η εξής: Στην αρχαία Εκκλησία την παραμονή των Θεοφανείων -όπως την παραμονή του Πάσχα και της Πεντηκοστής- γινόταν η βάπτιση των Κατηχουμένων, δηλ. των νέων χριστιανών. Τα μεσάνυχτα τελούνταν ο αγιασμός του ύδατος για την τελετή του Βαπτίσματος· τότε εισήχθη η συνήθεια -όπως μας πληροφορεί ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος- οι χριστιανοί να παίρνουν από το αγιασμένο νερό και να πίνουν ή να το μεταφέρουν στα σπίτια τους για ευλογία και να το διατηρούν ολόκληρο το χρόνο· «Διά τοῦτο καί ἐν μεσονυκτίῳ κατά την ἑορτήν ταύτην ἅπαντες ὑδρευσάμενοι, οἵκαδε τά νάματα ἀποτίθενται, καί εἰς ἐνιαυτόν ὁλόκληρον φυλάττουσιν».

Αργότερα όμως, σε καιρούς λειτουργικής παρακμής, η ακολουθία του Αγιασμού απομονώθηκε από αυτή του Βαπτίσματος, παρόλο που διατήρησε πολλά στοιχεία του. Παρέμεινε η συνήθεια ώστε οι πιστοί να παίρνουν από το αγιασμένο νερό «πρός ἁγιασμόν οἴκων», όπως αναφέρει η καθαγιαστική ευχή του Μεγάλου Αγιασμού. Νωρίς επίσης επικράτησε η συνήθεια της νηστείας πριν από την εορτή των Θεοφανείων, για δύο λόγους:

Πρώτο, οι δύο μεγάλες εορτές των Χριστουγέννων και των Θεοφανείων στην αρχαία Εκκλησία ήταν ενωμένες σε μία, αυτή των Θεοφανείων ή Επιφανείων, που τελούταν την 6η Ιανουαρίου (συνήθεια που διατηρείται στην Αρμενική Εκκλησία μέχρι σήμερα)· όμως ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος (4ος αι.) χώρισε τις δύο γιορτές και όρισε η μεν Γέννηση του Χριστού να γιορτάζεται την 25η Δεκεμβρίου, η δε Βάπτιση και φανέρωση της αγίας Τριάδας την 6η Ιανουαρίου. Πριν από κάθε Δεσποτική εορτή προηγούνταν νηστεία για την ψυχική και σωματική κάθαρση των πιστών. Ας θυμηθούμε πως η νηστεία έχει μέσα της το στοιχείο του πένθους για τις αμαρτίες. Έτσι όταν χώρισαν οι δύο εορτές, η νηστεία που προηγούνταν ακολούθησε την εορτή των Χριστουγέννων· γι’ αυτό η Εκκλησία όρισε να νηστεύουμε μόνο την παραμονή των Θεοφανείων σαν προετοιμασία για την εορτή, και όχι περισσότερες ημέρες, γιατί βρισκόμαστε σε εορταστική περίοδο, το άγιο

Δωδεκαήμερο.

Καί δεύτερο· αρχαία συνήθεια ήταν επίσης αυτοί που θα βαπτίζονταν να νηστεύουν και μαζί με αυτούς οι Ανάδοχοι, οι συγγενείς, αλλά και άλλοι χριστιανοί οι οποίοι τηρούσαν εθελοντικά νηστεία «υπέρ των βαπτιζομένων». Δεν ήταν λοιπόν δύσκολο στη συνείδηση των χριστιανών να συνδεθούν η πόση του αγιασμού και η νηστεία, χωρίς να υπάρχει αιτιώδης σχέση μεταξύ αυτών.

Έτσι λοιπόν, μεταφέροντας το ζήτημα στη σημερινή εποχή μπορούμε να πούμε ότι οι τακτικώς μεταλαμβάνοντες των αγίων Μυστηρίων και τηρούντες τις νηστείες της Εκκλησίας μας, όπως και της 5ης Ιανουαρίου, είναι ήδη έτοιμοι ώστε να πιούν από το Μεγάλο Αγιασμό της 5ης και 6ης Ιανουαρίου.

Σε άλλη περίπτωση, ενδείκνυται να τελούν σχετική νηστεία, όπως ορίζει σ’ αυτούς ο Πνευματικός τους και όσοι εκτάκτως πίνουν από το Μεγάλο Αγιασμό που φυλάσσουν στο σπίτι τους, σε ώρες ασθενειών και κινδύνων κ.λπ., μετά ή άνευ νηστείας, ας μην υστερούν στην πνευματική νηστεία απέχοντες «ἀπό παντός μολυσμοῦ σαρκός τε καί πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ» (Β΄ Κορ. 7,1).

ΠΗΓΕΣ:

1. Μητροπολίτου Πατρών Νικοδήμου, Ο Μέγας Αγιασμός, Δίπτυχα Αποστολικής Διακονίας έτους 1999

2. Ιερού Χρυσοστόμου, Λόγος «Εις το Άγιον Βάπτισμα» (P.G. 49,366)

3. Ι.Μ. Φουντούλη, Απαντήσεις εις λειτουργικάς απορίας Δ΄, Αθήναι 1994, σ. 200 Του ιδίου Κείμενα Λειτουργικής, τ. Β΄ Θέματα Ευχολογίου, Θεσσαλονίκη 1984, σσ. 92, 105-106. Του ιδίου, Απαντήσεις εις λειτουργικάς απορίας Δ΄, Αθήναι 1994, σ. 203

4. «Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ἀνέκδοτες λειτουργικές διασαφήσεις», Παρνασσός 44 (2002), σ. 256-266.